

Utviklingen i alderspensjon per 30. september 2021

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (E-post: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av september 2021 var det 997 900 personer som mottok alderspensjon. Det er 20 900 flere alderspensjonister enn per september 2020. Økningen fra 2020 til 2021 er på 2,1 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover.

I de tre første kvartalene i 2021 ble 48 600 personer registrert som nye alderspensjonister. Det er et lavere antall enn i samme periode i 2020, hvor det var 49 100 nye alderspensjonister. Nedgangen fra 2020 til 2021 er på 0,9 prosent.

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,5 år i de tre første kvartalene i 2021. For kvinner var gjennomsnittlig alder 66,1 år og for menn 64,9 år.

Ved utgangen av september 2021 var det 145 400 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Det utgjør 14,6 prosent av alle alderspensjonister. Fra og med 1. juli 2021 ble satsen for enslige minstepensjonister satt opp med 5 000 kroner. Fra juni til juli i 2021 økte antall minstepensjonister med 9 800. Det utgjør en økning på 7,1 prosent. Satsen for enslige minstepensjonister ble også satt opp i mai 2021 (med tilbakevirkende kraft fra mai 2020).

Per september 2021 var det 51 800 alderspensjonister som bor i utlandet. I september 2020 var antallet 50 400 – noe som utgjør en vekst på 2,7 prosent. Siden 2011 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 59,6 prosent.

Alderspensjonister fikk utbetalt 248 000 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2020 (før skatt). Det er 3 700 kroner mer enn i 2019. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 244 300 kroner i gjennomsnitt. Økningen fra 2019 til 2020 er på 1,5 prosent. Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,3 prosent fra 2019 til 2020.*

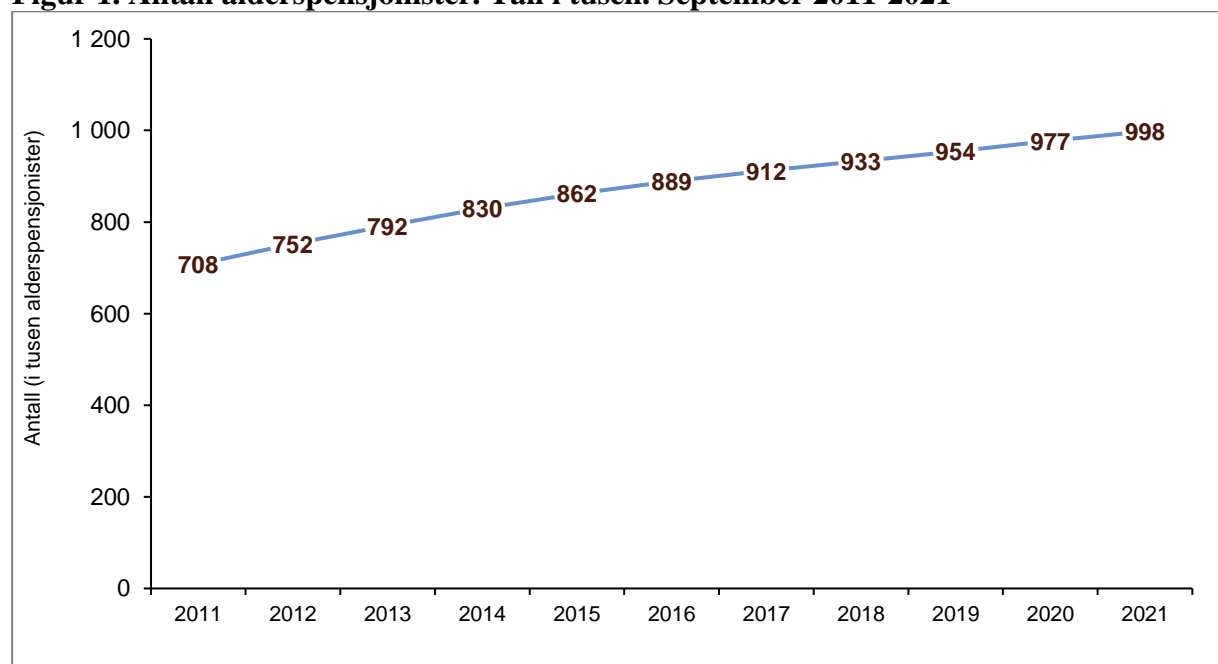
* Oppgitte tall og beløp er avrundet til nærmeste hundre. Beregning av endring er foretatt med ikke-avrundede tall.

Per september 2021: 997 900 alderspensjonister

Ved utgangen av september 2021 var det 997 900 personer som mottok alderspensjon. Det er 20 900 flere enn i september 2020, en økning på 2,1 prosent. I september 2011 var antallet 707 900 alderspensjonister.

Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister de siste årene. Økningen man ser skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene har nådd pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange velger å benytte seg av denne muligheten. En annen grunn til økningen er at de store etterkrigskullene har nådd pensjoneringsalder. For eksempel fylte 1948-kullet 70 år i 2018, og de fleste av disse er nå alderspensjonister. 1959-kullet blir 62 år i løpet av 2021, og passerer da nedre aldersgrense for mulighet til uttak av alderspensjon.¹

Figur 1. Antall alderspensjonister. Tall i tusen. September 2011-2021

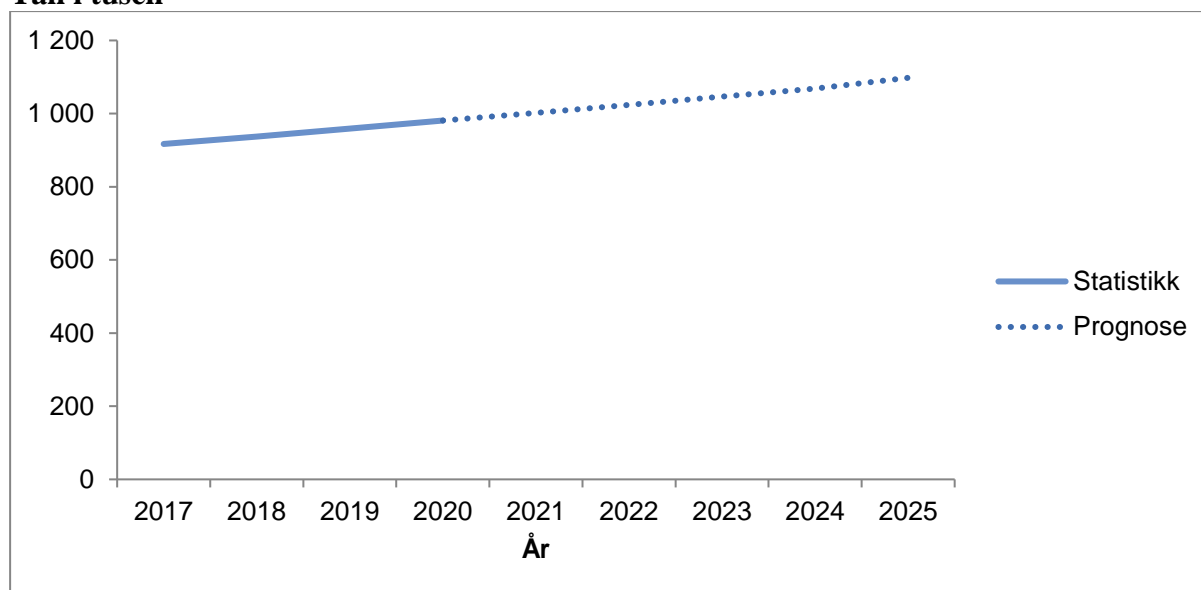
Kilde: NAV

¹ Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

Antall alderspensjonister vil fortsette å stige

Det er ventet at antall alderspensjonister vil øke ytterligere i årene som kommer. Ifølge NAVs siste prognoser blir det 1 024 000 alderspensjonister ved utgangen av 2022. Anslaget for utgangen av 2025 er 1 098 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2025 (ved utgangen av årene). Tall i tusen

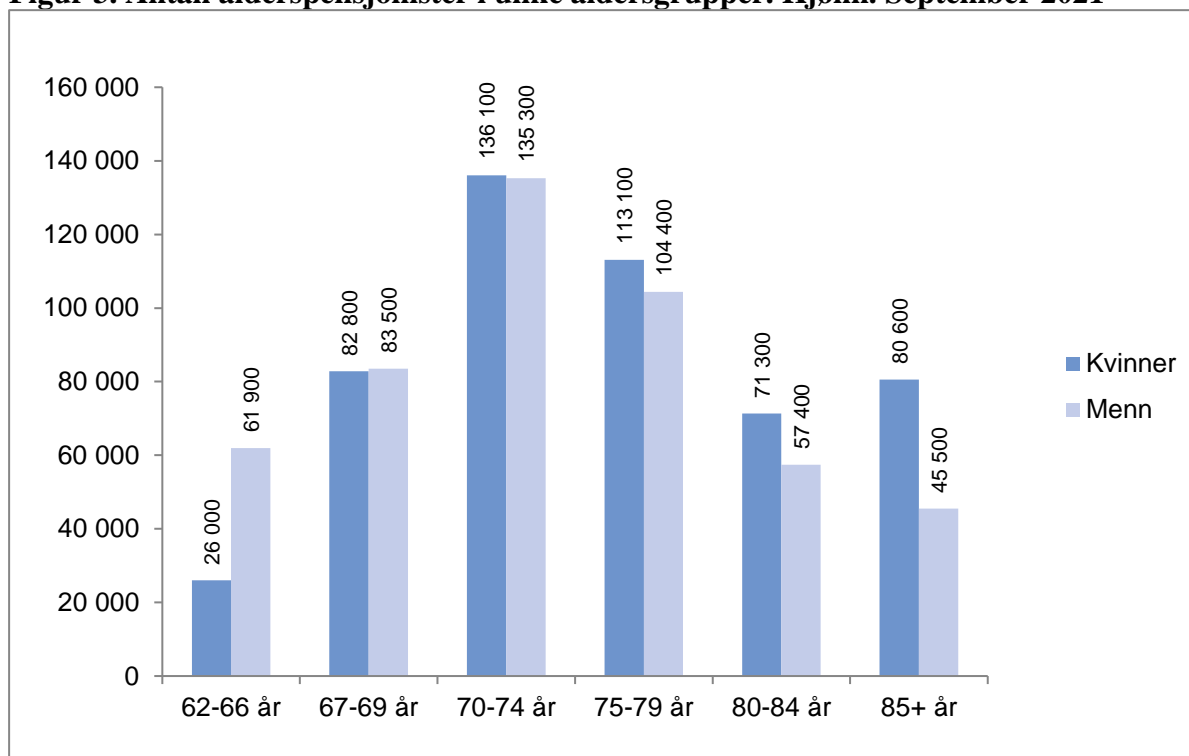

Kilde: NAV

Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 509 900 kvinner og 488 000 menn som mottok alderspensjon ved utgangen av september 2021. Kvinner utgjør med det 51,1 prosent av mottakerne, og menn 48,9 prosent. Det er flest menn i de yngste aldersgruppene, mens kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. September 2021

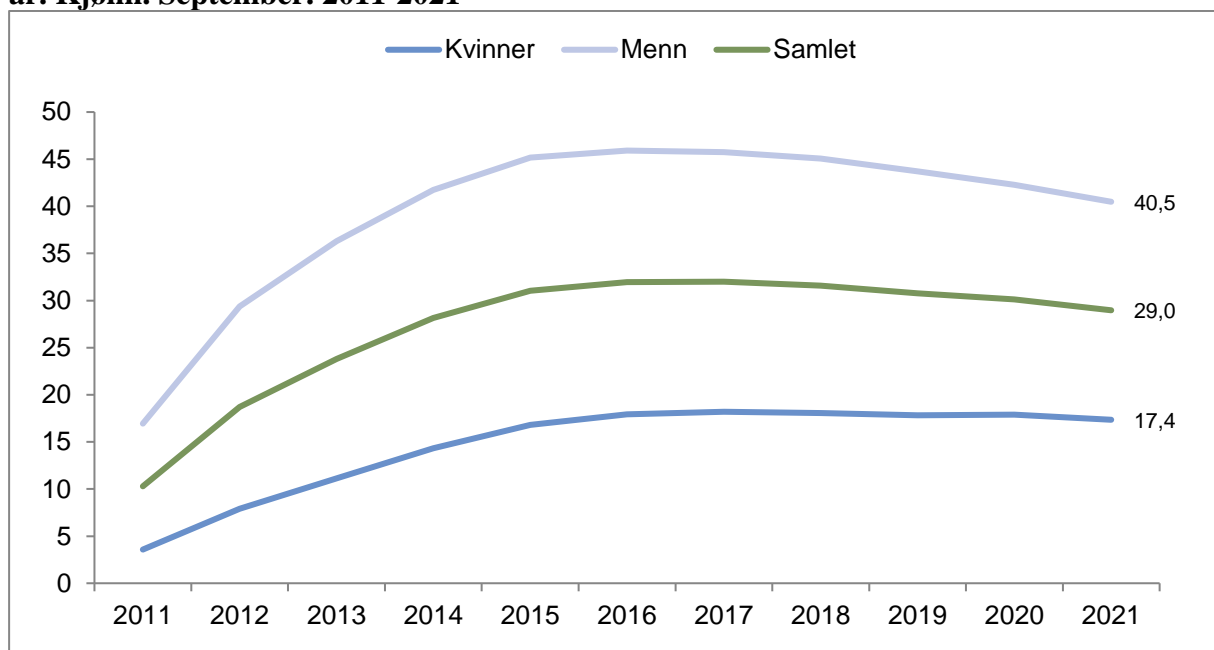
Kilde: NAV

29 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen av befolkningen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste årene har trenden snudd til noe reduksjon i andelen med uttak. Fra september 2020 til september 2021 var nedgangen på 1,1 prosentpoeng (samlet for menn og kvinner).

Per september 2021 mottok 29,0 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon. Det er store forskjeller mellom kjønnene: 40,5 prosent av mennene i denne aldersgruppa mottok alderspensjon – mot 17,4 prosent av kvinnene.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. September. 2011-2021

Kilde: NAV

Noen ganger omtales uttak av alderspensjon før 67 år som «tidlig uttak». De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen ved uttak i alderen 62-66 år er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner og trygdeutbetalinger. Allikevel er det slik at kvinner som oppfyller vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet. Én mulig forklaring er at kvinner utsetter uttaket av alderspensjon fordi de har høyere forventet levealder enn menn. Kan hende ser noen kvinner seg tjent med et høyere nivå på livslang månedlig alderspensjon, framfor tidligere uttak med lavere utbetalinger per måned.

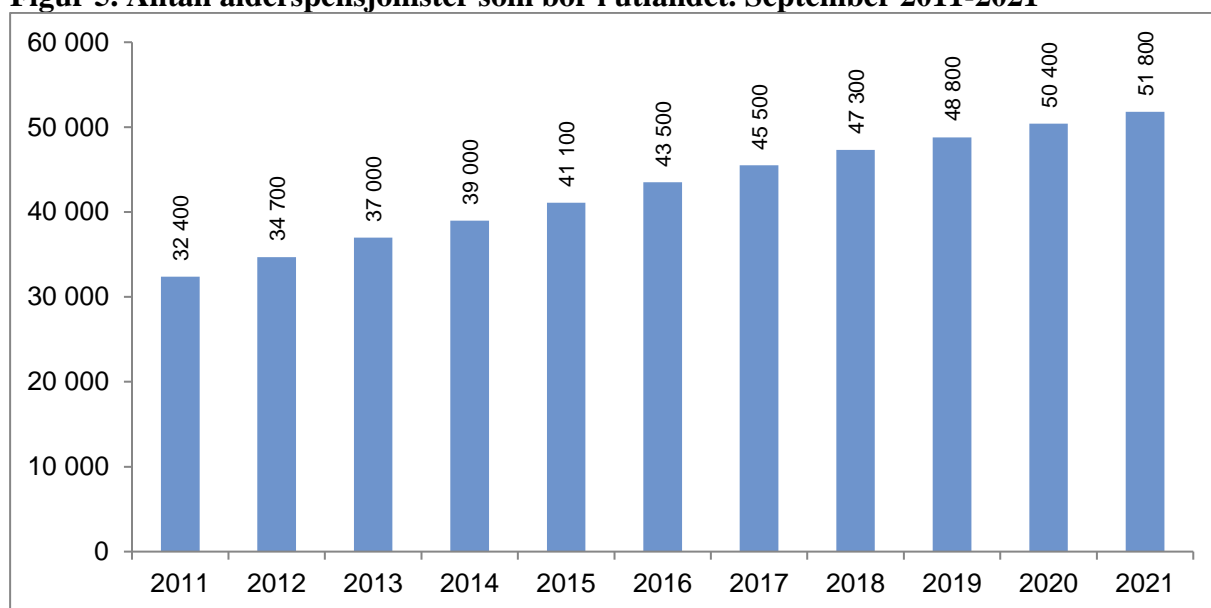
Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Per september 2021 var det 51 800 alderspensjonister som bor i utlandet.² Tilsvarende antall i september 2020 var 50 400 – noe som utgjør en vekst på 2,7 prosent. Siden 2011 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 59,6 prosent.

² Status som bosatt i utlandet er basert på selvoppgitt oppholdsadresse til NAV eller Folkeregister: I Bostedsadresse (fra Folkeregisteret). II Postadresse (adresse fra folkeregister som angir annen adresse enn bostedsadresse). III Midlertidig postadresse (midlertidig postadresse er en adresse registrert hos NAV etter ønske fra bruker som angir adresse der bruker ønsker å motta post i en angitt tidsperiode). Midlertidig adresse kan være i Norge eller utlandet.)

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen (veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet). Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Likevel ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2011 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 41 prosent, noe som er klart lavere enn 59,6 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

Figur 5. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. September 2011-2021

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I september måned i 2021 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 8 100 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 21 800 kroner. (Etterbetalinger er holdt utenfor.)

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er også adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.³ For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).⁴ Slike utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensjonister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan ofte eksportere det meste av alderspensjonen, også til land uten trygdeavtale. Det gjelder for eksempel mange personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land etter avsluttet yrkeskarriere.⁵

I 2020 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 248 000 kroner

Alderspensjonister fikk utbetalt 248 000 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2020 (før skatt).⁶ Det er 3 700 kroner mer enn i 2019. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 244 300 kroner. Økningen fra 2019 til 2020 er på 1,5 prosent.⁷

Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,3 prosent fra 2019 til 2020.⁸ I 2020 var prisveksten (KPI) på 1,3 prosent.⁹

Utviklingen i gjennomsnittlig årlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 11 prosent.¹⁰

³ I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁴ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk»):

- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektspensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

⁵ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

⁶ Gjennomsnittlig utbetaling er beregnet med utgangspunkt i de månedlige utbetalingene til alle alderspensjoner som er eller har vært løpende i det aktuelle året. Det er ikke gjort skille på bosted.

⁷ Oppgitte beløp er avrundet til nærmeste hundre kroner. Prisjustering og beregning av økning er foretatt med ikke-avrundede tall

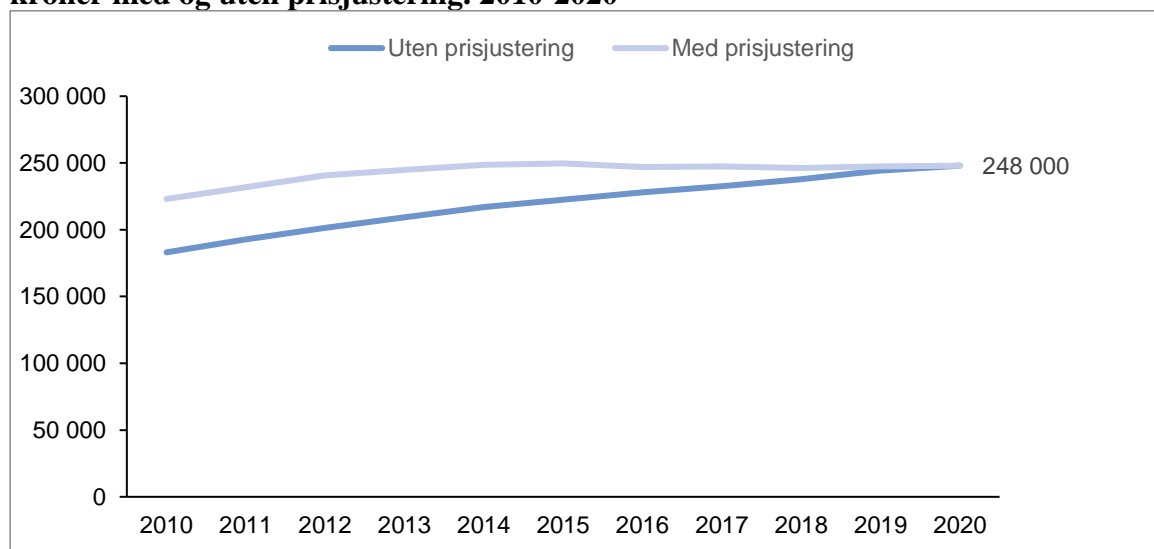
⁸ Grunnet avrunding er det en differanse i første desimal mellom økning i alderspensjon, økning i KPI og økning i prisjustert alderspensjon.

⁹ Kilde KPI: SSB

¹⁰ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

Utviklingen er da justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 35 prosent (nominell utvikling).

Figur 6. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering. 2010-2020

Kilde: NAV og SSB (KPI)

Realveksten i årlig alderspensjon skyldes at reguleringen av alderspensjonen som hovedregel har oversteget prisveksten. Frem til 2020 har alderspensjonen vært regulert i samsvar med forventet lønnsutvikling i reguleringsåret og justert for eventuelle avvik mellom forventet og faktisk lønnsvekst de to siste kalenderårene – med et fratrekk på 0,75 prosent.

Ved siden av reguleringen av alderspensjonen, påvirkes gjennomsnittlig alderspensjon også av at nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. At en stadig økende andel av alderspensjonistene er omfattet av nye uttaksregler og levealdersjustering innført gjennom pensjonsreformen trekker isolert sett pensjonene nedover. Det skyldes at folk i gjennomsnitt har valgt å ta ut alderspensjon ved rundt 65 års alder fremfor å utsette uttaket utover 67 år for å kompensere for levealdersjusteringen. Et annet moment som trekker ned er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner.

Særskilte regler for regulering i 2021

Siden 2011 har de utbetalte alderspensjonene fått en årlig regulering som tilsvarer lønnsveksten i Norge fratrukket 0,75 prosentpoeng. I 2021 er grunnlaget for reguleringen beregnet annerledes. Som en del av avtalen om statsbudsjettet for 2021 ble det besluttet at

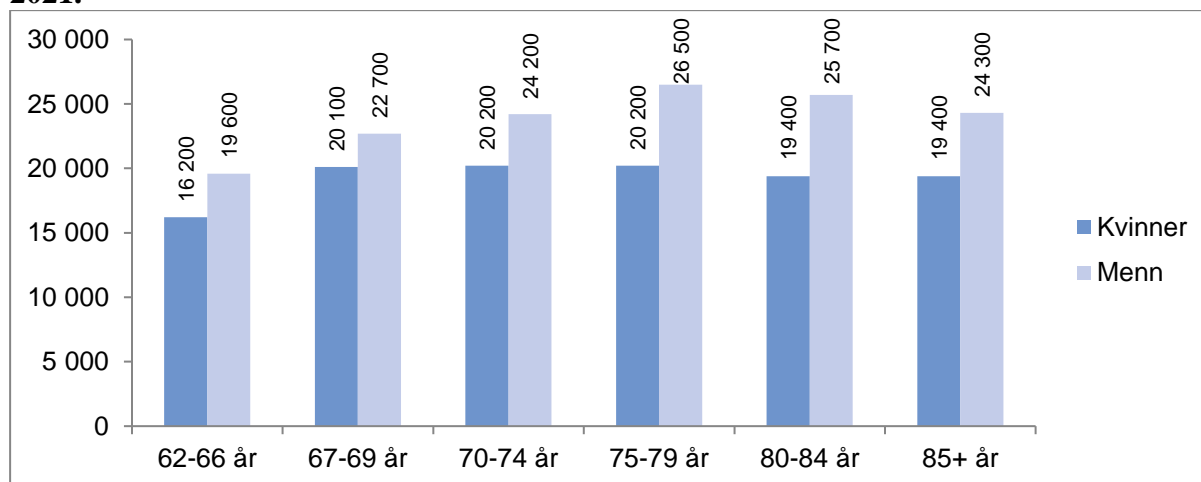
alderspensionene skulle settes opp med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. I tillegg skulle trygdeoppgjøret i 2021 gi et resultat som om trygdeoppgjøret i 2020 også var beregnet med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst. Med dette utgangspunktet ble alderspensjon under utbetaling regulert med 4,99 prosent fra 1. mai (årlig vekst 3,58 prosent). Minstestelser ble økt med 4,80 prosent.

I juni i år besluttet Stortinget å øke nivået på reguleringen ytterligere, slik at årlig vekst blir på 3,83 prosent i stedet for 3,58 prosent. Dette trinnet av reguleringen er foreløpig ikke gjennomført – og vil trolig bli etterbetalt til alderspensionistene mot slutten av 2021.

Utbetalt alderspensjon i september

I figur 7 er månedlige utbetalinger vist for kvinner og menn i ulike aldersgrupper – for september 2021. Her ser man at kjønnsforskjeller forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig månedlig utbetaling for menn og kvinner henholdsvis 22 700 og 20 100 kroner. Menn i alderen over 85 år mottok i gjennomsnitt 24 300 kroner, mens kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 19 400 kroner. I aldersgruppen 62-66 år er gjennomsnittlig månedlig alderspensjon lavere enn i eldre aldersgrupper. Tidlig uttak innebærer at man mottar alderspensjon i flere år i løpet av livet, men med noe lavere årlig pensjon. De eldste aldersgruppene har ikke hatt mulighet til uttak fra 62 år alder, kun ved 67 år. Et annet forhold som påvirker gjennomsnittlig alderspensjon, er at de yngste aldersgruppene har høyere forekomst av gradert uttak av alderspensjon – altså at man tar ut en andel av full alderspensjon. Statistikk om gradering er omtalt senere i notatet.

Figur 7. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i kroner. Kjønn. Alder. September 2021.

Kilde: NAV

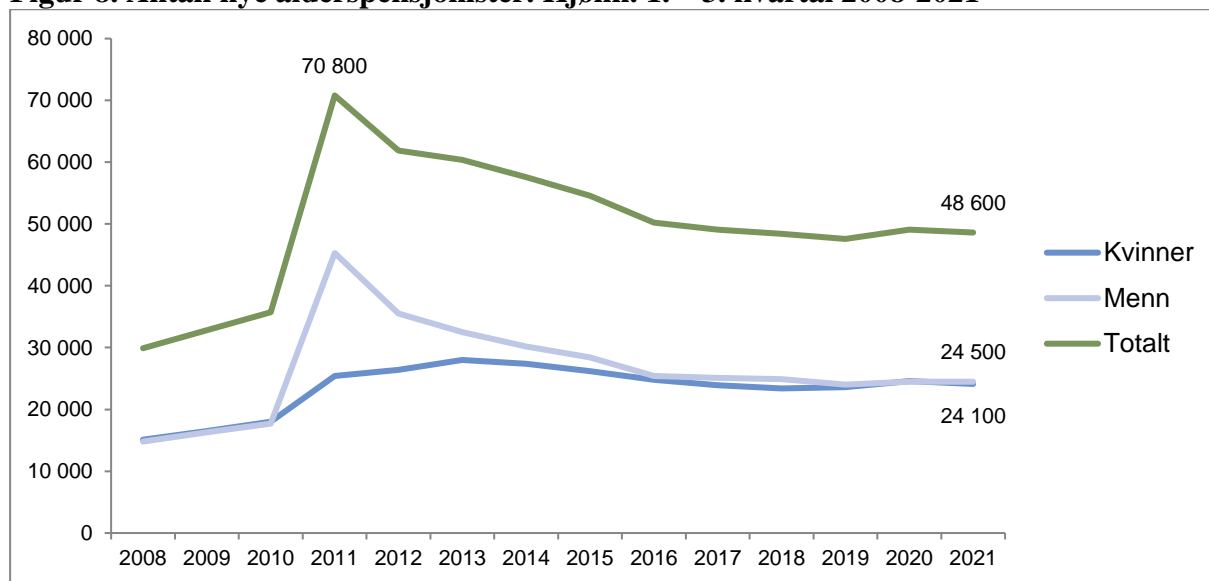
Etterbetaling av økt sats til enslige minstepensjonister

I mai 2021 ble det gjennomført en heving av satsen til enslige minstepensjonister med 4000 kroner. Økningen hadde også virkning bakover i tid fra mai 2020. Berørte av økningen i denne perioden fikk dette etterbetalt i mai 2021 (for de fleste). Det gjøres oppmerksom på at satshevingen ikke inngår i statistikken for gjennomsnittlig utbetaling i 2020 og månedlige utbetalinger før mai 2021.

Nye mottakere av alderspensjon

Antall nye alderspensjonister var 48 600 fra januar til og med september i 2021, mot 49 100 nye alderspensjonister i samme periode i 2020. Det er en nedgang på 0,9 prosent fra 2020. Utviklingen i antall nye alderspensjonister er vist i figur 8. Høyest antall nye alderspensjonister var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 70 800 nye alderspensjonister. Antallet i 2021 er 31,3 prosent lavere enn toppåret 2011.

Figur 8. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. – 3. kvartal 2008-2021

* Tall for 2009 er beregnet

Kilde: NAV

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon.

Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønsstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

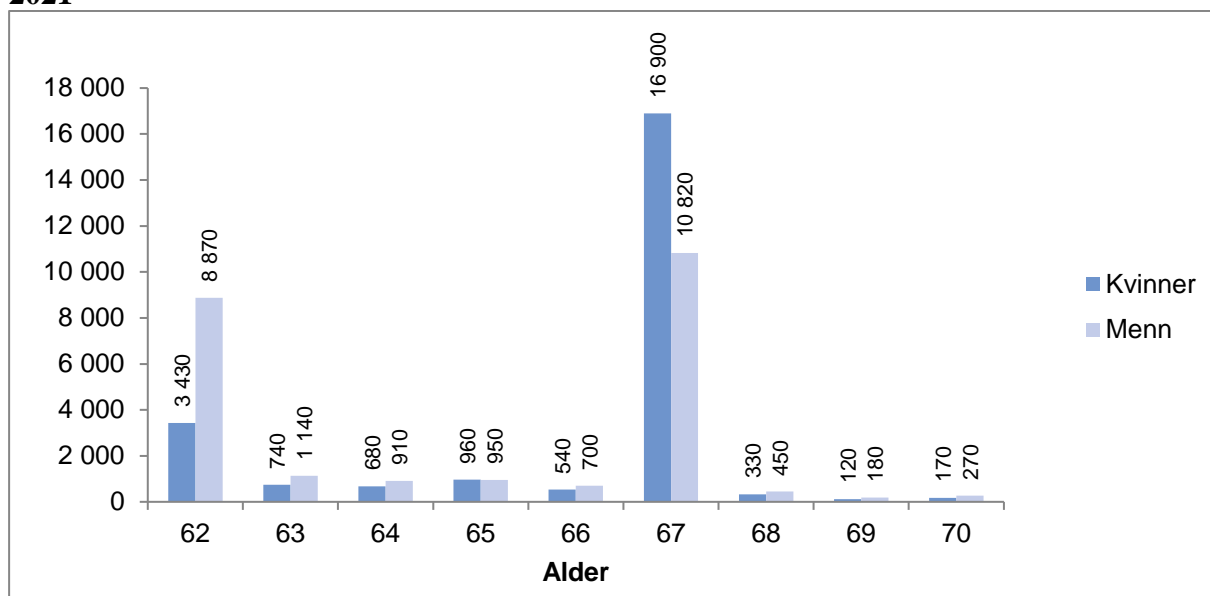
***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

De fleste tar ut alderspensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 9 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2021 (januar - september). Menn velger i større grad enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak ved 67 år. Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,5 år i denne perioden. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,1 år, mens den var 64,9 år for menn.

Figur 9. Antall nye alderspensjonister i aldersgruppen 62-70 år. Kjønn. 1. – 3. kvartal 2021

Kilde: NAV

Satsen for enslige minstepensjonister har blitt hevet i to omganger i 2021

Ved utgangen av september 2021 var det 145 400 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Antallet har steget med 5 100 fra samme tidspunkt i 2020, en økning på 3,6 prosent.¹¹ At antallet har gått opp, henger sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå. Når minstesatser heves, så blir flere alderspensjonister omfattet av den nye minstenivået. Typisk er dette alderspensjonister med en alderspensjon som tidligere har vært litt høyere enn minste pensjonsnivå.

Det er gjennomført to ekstraordinære satshevinger for enslige minstepensjonister i 2021. I mai 2021 fikk enslige minstepensjonister økt sats med 4 000 kroner – med virkning bakover i tid til mai 2020. Økningen i antall minstepensjonister framgår av statistikken først i mai 2021.¹² Fra april til mai 2021 steg antallet minstepensjonister med 2 400 personer (sammenlignet med april), noe som utgjør en økning på 1,8 prosent.

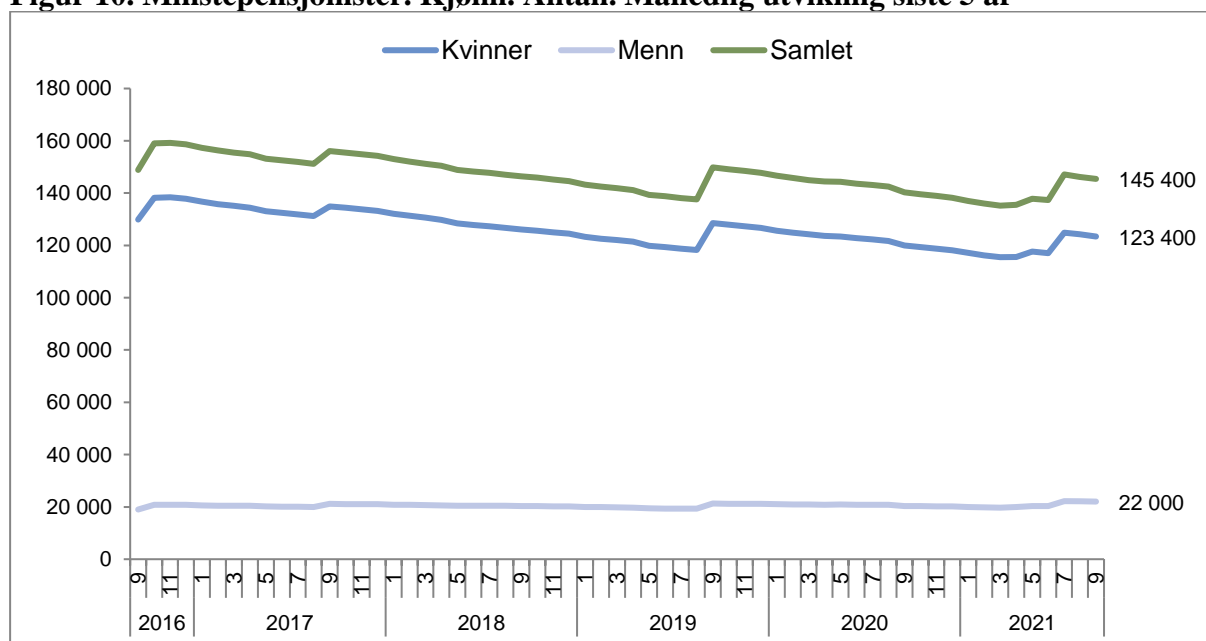
¹¹ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjons-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. Statistikken for perioden mellom januar 2019 og august 2020 er manuelt korrigert. For september 2020 og framover er statistikken utbedret og korrekt.

¹² Regelendringer med virkning bakover i tid inngår vanligvis ikke i statistikken for tidligere perioder. Hovedregelen er at statistikk tar utgangspunkt i hva som var kjent og gjeldende på det aktuelle tidspunktet.

Fra og med 1. juli 2021 ble satsen for enslige minstepensjonister satt opp med 5 000 kroner. Fra juni til juli i 2021 økte antall minstepensjonister med 9 800. Det utgjør en økning på 7,1 prosent.

Det gjøres oppmerksom på at det er flere forhold som påvirker endring i antall minstepensjonister fra en måned til en annen. For det første så synker vanligvis antall minstepensjonister i måneder med uendret sats. En slik underliggende nedgang vil også inngå i den samlede endringen fra en måned til en annen ved en satsheving. Årsaken til nedgangen er blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Siden september 2011 har antallet minstepensjonister sunket med 18,9 prosent. Da var 179 400 personer minstepensjonister. Et annet forhold er reguleringer av grunnbeløpet og minstesatsene. I mai 2021 og september 2020 var det regulering – og det kan ha påvirket antallet noe.

Figur 10. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling siste 5 år

*Datagrunnlaget til figuren er ikke korrigert i månedene før september 2020

Kilde: NAV

Utvikling i antall minstepensjonister de siste fem årene er vist i figur 10. Her ser man at antallet har gjort «hopp» på flere tidspunkt. Det henger sammen med ekstraordinære endringer eller heving av satsene for minste pensjonsnivå (utover regulering):

- September 2016: Minstepensjonen økte med om lag 4 500 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav og ordinær sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister. Det ble samtidig innført ny sats: «Særskilt sats enslige» (som tidligere var aktuelle for såkalt «høy sats»)
- September 2017: Minstepensjonen økte med 1000 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav, ordinær og høy sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister (særskilt sats enslige).
- September 2019: Økt sats med 4000 kr for enslige minstepensjonister (særskilt sats enslige)
- Mai 2021: (virkning fra mai 2020): Økt sats med 4000 kr for enslige minstepensjonister (særskilt sats enslige)
- Juli 2021: Økt sats med 5000 kr for enslige minstepensjonister (særskilt sats enslige)

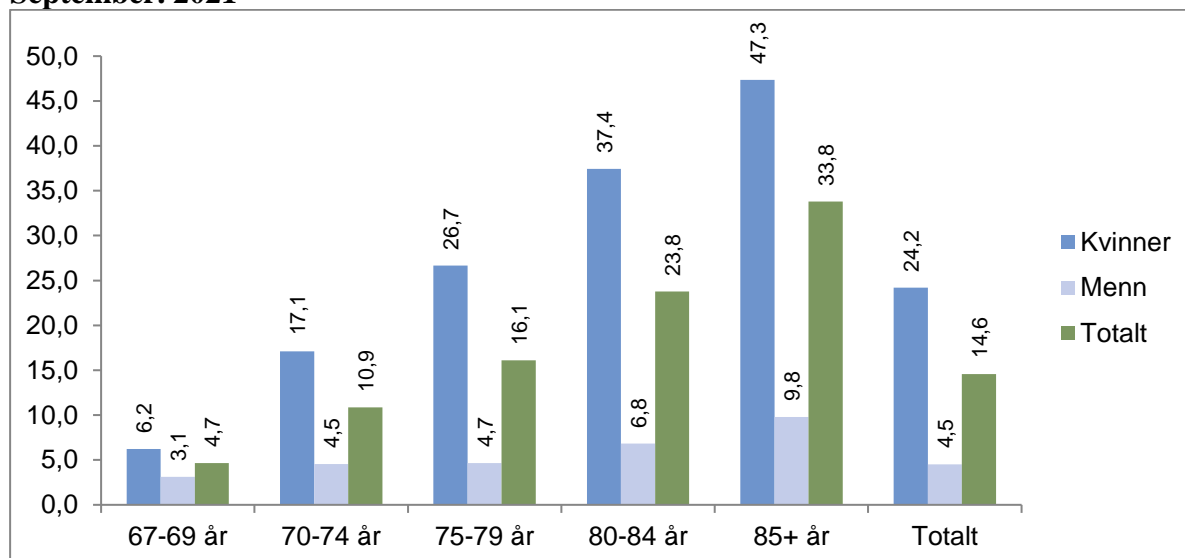
Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon avkortes med 80 prosent mot inntektspensjonen. Det vil bidra til ytterligere nedgang i antall minstepensjonister på sikt. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 14,6 prosent som mottok minste pensjonsnivå ved utgangen av september 2021. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen kvinner var 24,2 prosent, mens det kun var 4,5 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar minste pensjonsnivå. Figur 11 viser at 47,3 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppa var andelen 9,8 prosent. I aldersgruppen 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 6,2 prosent.

Figur 11. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. September. 2021

Kilde: NAV

Tillegg knyttet til minstenivå

Minste pensjonsnivå er sentralt i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjonen er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen.¹³ Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

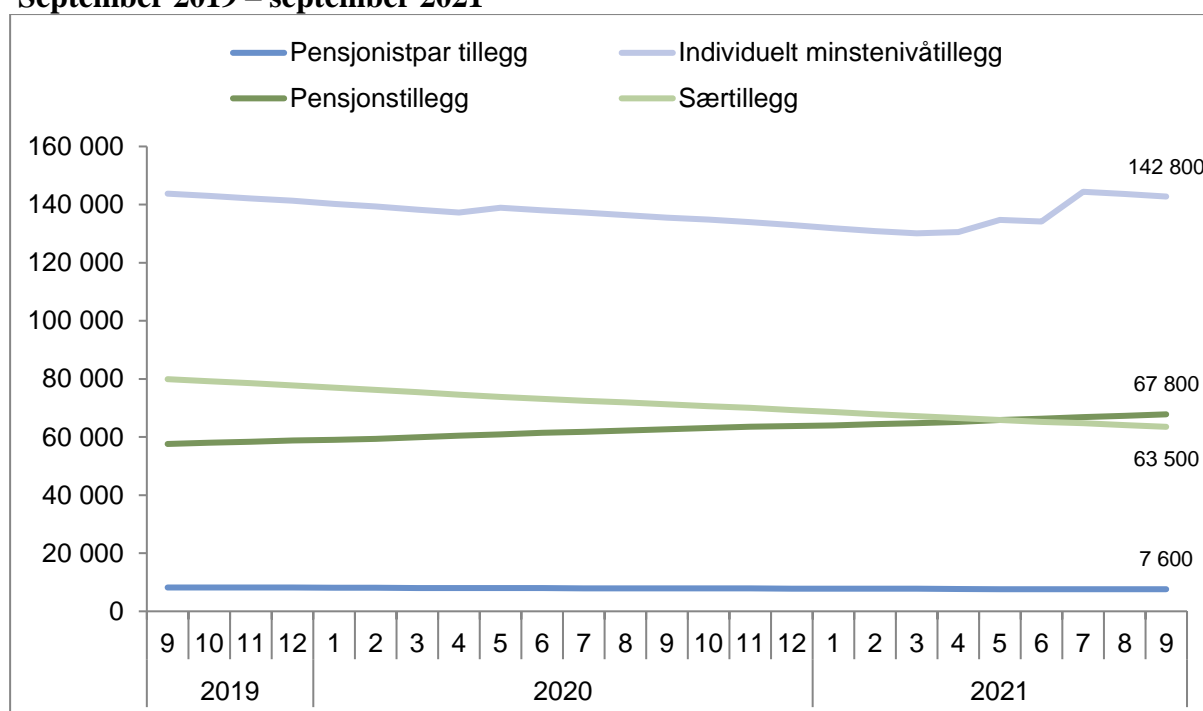
De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en

¹³ De aktuelle satsene er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år»

alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og AFP i privat sektor (utenom kompensasjonstillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

Det er mulig å ta ut alderspensjon fra 62 års alder, hvis pensjonen (inkludert eventuell AFP i privat sektor) er større eller lik minste pensjonsnivå etter såkalt «særskilt sats for enslige» (beregnet som hvis uttaket skjer ved 67 års alder).¹⁴ Blant annet av denne grunnen regnes ikke alderspensjonister under 67 år som minstepensjonister. Likevel er det slik at noen alderspensjonister under 67 år mottar tillegg med utgangspunkt i minstenivået. Det gjelder for eksempel personer som har tatt ut en alderspensjon som opprinnelig var noe høyere enn kravet til minstenivå, men som etter endringer i satser har en alderspensjon som er lavere enn aktuelt minstenivå.¹⁵ Figur 12 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene de to siste årene. Mange vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig.

Figur 12. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minstepensjonsnivå. Antall. September 2019 – september 2021

Kilde: NAV

¹⁴ Alderspensjon kan tidligst tas ut ved 62 år og 1 måneds alder. Det er en såkalt betinget rett til uttak – fordi vilkår om nivå på alderspensjonen må være oppfylt. Ubetinget rett til uttak foreligger fra 67 år.

¹⁵ Årlig regulering av minste pensjonsnivå har også vært noe gunstigere enn regulering for øvrig.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning etter at obligatorisk tjenestepensjon ble lovfestet i 2006. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP). Dette gjelder alle offentlig ansatte og i overkant av 40 prosent av arbeidstakerne i privat sektor.

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalingen etter 67 år lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Framover: Ny AFP og tjenestepensjon for offentlig sektor

Nye regler for offentlig tjenestepensjon ble innført 1. januar 2020, og vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening.

AFP i offentlig sektor vil bli endret fra 2025 og blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFPen i offentlig sektor.

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I september 2021 var det totalt 16 400 personer som tok ut delvis alderspensjon - såkalt gradert uttak. De aktuelle gradene er 20, 40, 50, 60 og 80 prosent av full alderspensjon. Gradert uttak er mest vanlig i alderen 62-66 år. I denne aldersgruppen var det 13 900 alderspensjonister med delvis uttak av alderspensjonen. Det utgjør 15,8 prosent av alle alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i september 2020 var 14,8 prosent (for samme aldersgruppe). Mulighet for å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Ved utgangen av september 2011 hadde 16,1 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 25,9 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av september 2021. Den tilsvarende andelen for menn var 11,5 prosent.

I aldersgruppen 67-69 år er det mindre vanlig med gradert uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av september 2021 var det 1 700 personer som tok ut gradert alderspensjon i denne aldersgruppen. Det utgjør 1,0 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.¹⁶

Fra januar til september i 2021 ble det foretatt i alt 12 700 endringer av grad.¹⁷ Det er et høyere antall enn i tilsvarende periode i 2020, hvor antallet var 11 300 endringer. I samme periode i 2011 var antallet 18 900 endringer.

Alderspensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2021 har fødselskullene fra og med 1954 til 1959 hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 år.¹⁸

¹⁶ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

¹⁷ Inkludert endring til eller fra grad lik null.

¹⁸ Uttaket kan skje første måned etter fylte 62 år.

Ved utgangen av september 2021 var det 128 400 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» - se faktaboks). Blant disse mottok 128 300 personer inntekstpensjon, mens 27 500 mottok garantipensjon.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 400 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av september 2021. Det er lavere enn i september 2020, med 2 500 i antall. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd ble innført med pensjonsreformen i 2011. I september 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 200 personer.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av september 2021 var det 171 000 personer som mottok skjermingstillegg. I 2020 var antallet 170 000 personer. Per i dag er det årskullene fra 1944 til 1953 som mottar skjermingstillegg.

Forsørgingstillegg

Per september 2021 var det 1 290 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er lavere enn i 2020. Da mottok 1 450 tillegget. I september 2011 var det 2 560 personer. 440 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i september 2021. I samme periode i 2020 var antallet høyere: 460. I 2011 var det 440 mottakere.

Nedgangen i mottakere av forsørgingstillegg henger sammen med at innskjerpede krav til bosted ble innført 1. juli 2020. Etter de nye reglene må både alderspensjonisten og barnet/ektefellen som forsørges enten bo i Norge, innenfor EØS-området eller i et annet land Norge har trygdeavtale med. Det er vedtatt at forsørgingstillegg vil bli gradvis utfaset i perioden 2022-2025.

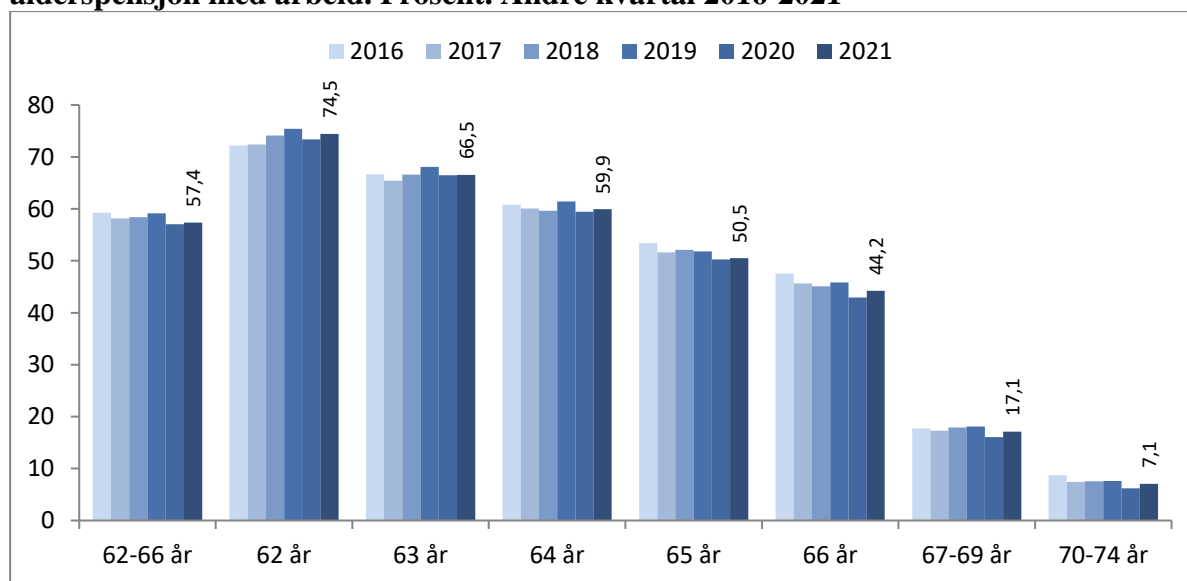
Syssetningen blant alderspensjonister¹⁹

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.²⁰ Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 13 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid ved utgangen av andre kvartal 2016–2021.²¹ Her ser man noe nedgang fra 2019 til 2020, fulgt av svak stigning fra 2020 til 2021.

57,4 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold ved utgangen av andre kvartal 2021. På samme tidspunkt i 2020 var andelen 57,1 prosent. Det er en økning fra året før på 0,3 prosentpoeng.

Figur 13. Alderspensjonister* 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspensjon med arbeid. Prosent. Andre kvartal 2016-2021

*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV og SSB

¹⁹ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender.

²⁰ De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

²¹ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Blant 67-69 åringene er 17,1 prosent av alderspensjonistene helt eller delvis i arbeid i andre kvartal 2021, som er en økning fra året før på 1,0 prosentpoeng.

Det er sannsynlig at i hvert fall deler av den observerte nedgangen i andelen sysselsatte alderspensjonister i 2020 skyldes koronasituasjonen og følgene for arbeidsmarkedet. At andelen sysselsatt øker svakt i 2021, stemmer således med den generelle trenden hvor arbeidsmarkedet beveger seg mot mer normalisering – selv om endringene er beskjedne for aldersgruppene som omtales her.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdene har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen²²

I dette delkapitlet beskrives statusen til de nye alderspensjonistene to måneder før de mottok første utbetaling.²³ I 2021 (januar - juni) var 48,5 prosent av alderspensjonistene registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspensjon. Blant disse var 7,8 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor.

25,4 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspensjon – i 2021.²⁴ Det er også en god del alderspensjonister som kun har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.²⁵ I 2021 gjaldt det 10,3 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også kun mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,7 prosent.

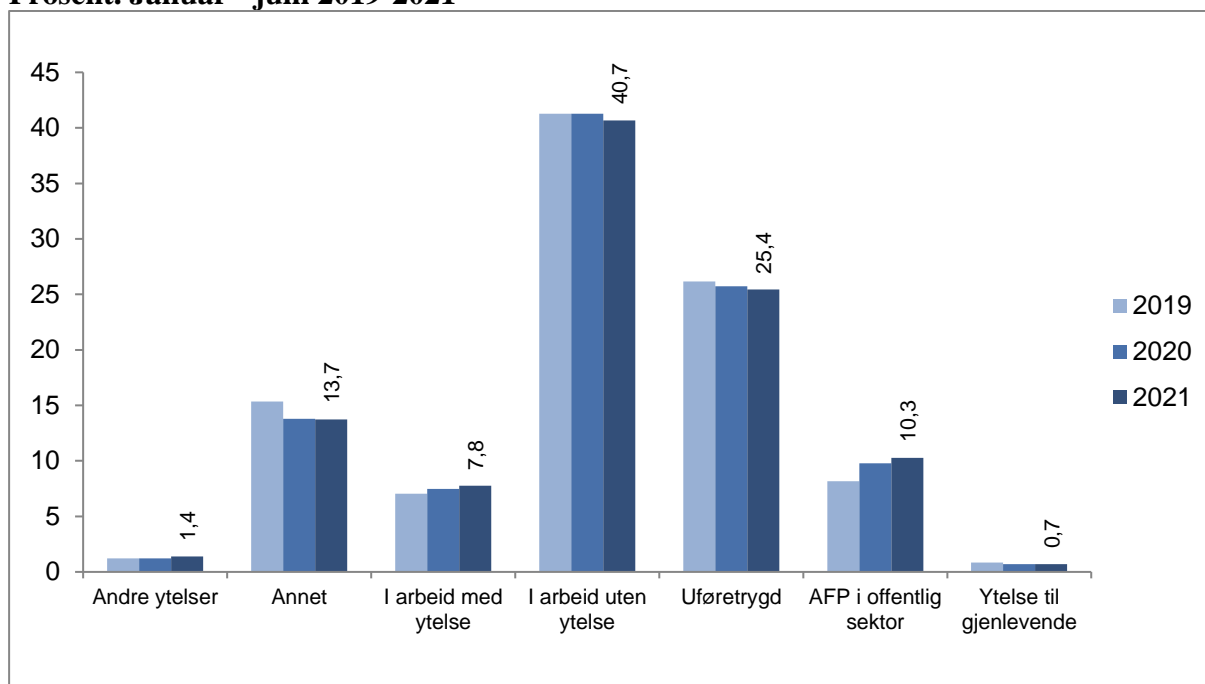
²² Statistikken oppdateres to ganger i året: per juni og desember

²³ Avgrenset til alderspensjonister bosatt i Norge

²⁴ I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og arbeid. De er vist som en del av «i arbeid med ytelse».

²⁵ Det er noe underrapportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien. På samme måte som uføre er personer registrert i arbeid samtidig med gjenlevendeytelse eller AFP i offentlig sektor registrert som «i arbeid med ytelse».

Figur 14. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent. Januar - juni 2019-2021

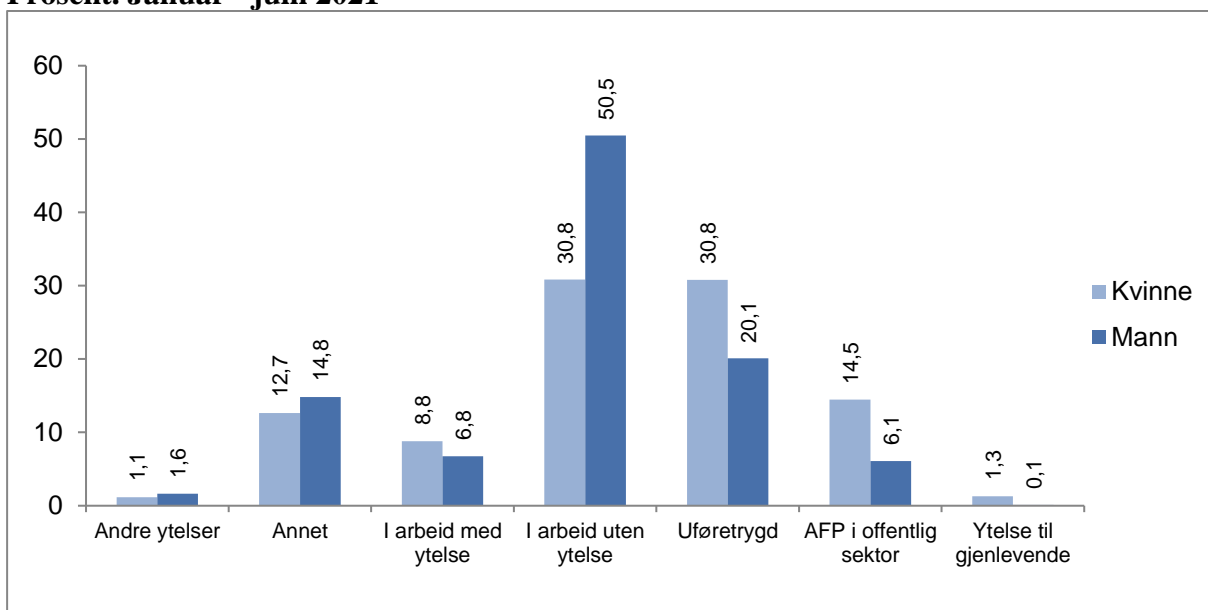
*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

13,7 prosent er oppført med «annet» i 2021. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenestepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle / partner.²⁶ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn enn kvinner som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med kun uføretrygd, men også kun med AFP i offentlig sektor, sammenlignet med menn. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

²⁶ Vedrørende personer som mottar tjenestepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer som har tjenestepensjon med såkalt særaldergrense

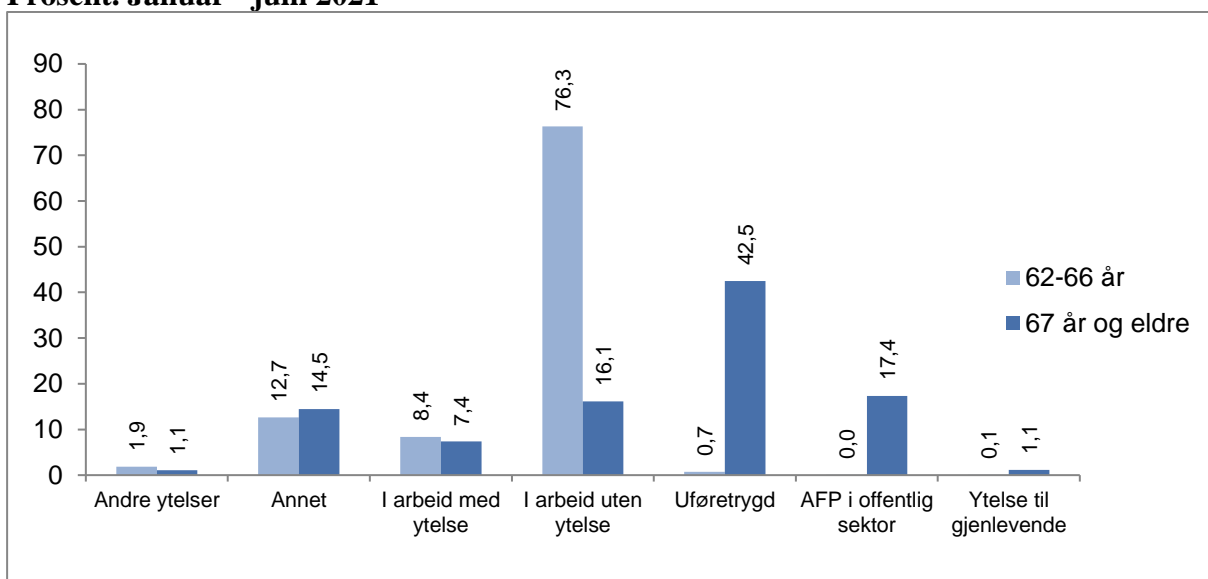
Figur 15. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. Januar - juni 2021

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder eller senere. Dette er vist i figur 16. De fleste i alderen 62 til 66 år var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister i denne aldersgruppen i 2021 (januar - juni) var 76,3 prosent registrert kun med arbeidsforhold.

Figur 16. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Alder. Prosent. Januar - juni 2021

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Hvis man ser på de som er 67 år og eldre, så mottok 42,5 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 23,5 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,4 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere er at denne ytelsen opphører ved 67 år. Mottakere av uføretrygd går over til alderspensjon ved 67 år.

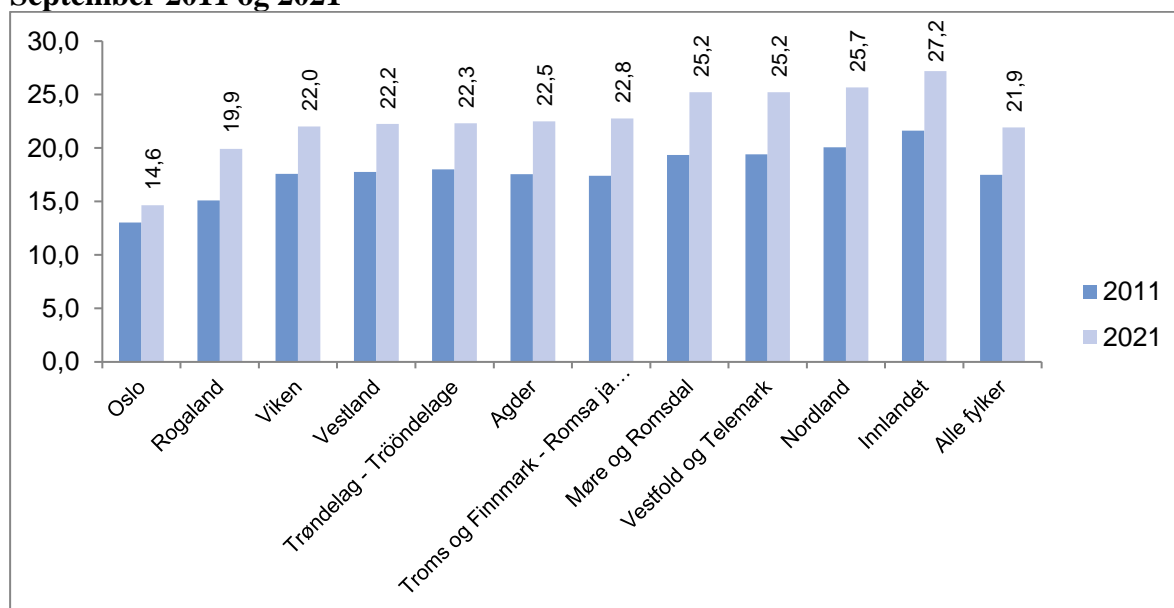
Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år.

Statistikk på fylkesnivå

Andel alderspensjonister i fylkene

Fra 2011 til 2021 har andelen alderspensjonister økt i samtlige fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i september 2021. I Oslo er andelen 14,6 prosent, som vist i figur 17. (For å gjøre sammenligning enklere er nåværende fylkesstruktur anvendt også bakover i tid.) Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Innlandet og Nordland, der henholdsvis 27,2 og 25,7 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,6 prosentpoeng.

Figur 17. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Fylker.* Prosent. September 2011 og 2021

Kilde: NAV

* For å gjøre sammenligning enklere er dagens fylkesinndeling også vist for året 2011